

רבן יוחנן בן זכאי: מהפרושים לעולמם של חז"ל (יבנה וחכמיה, שיעור 2)

א. רקע: המפעל הספרותי-הלכתי ביבנה

1. תוספתא עדיות א, א

כשנכנסו חכמים לכרם ביבנה אמרו: עתידה שעה שיהא אדם מבקש דבר מדברי תורה ואינו מוצא מדברי סופרים ואינו מוצא, שנאמר: 'הנה ימים באים נאם ה' והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמע את דברי ה'. ונעו מים ועד ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו'. 'דבר ה' – זו נבואה, 'דבר ה' – זה הקץ, 'דבר ה' – שלא יהא דבר מדברי תורה דומה לחבירו. אמרו נתחיל מהליל ומשמאי.

ב. רבן יוחנן בן זכאי – כנגד כהנים וצדוקים

2. משנה שקלים א, ד

אמר רבי יהודה: העיד בן כוברי ביבנה שכל כהן שהוא שוקל אינו חוטא. אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: לא כי, אלא שכל כהן שאינו שוקל חוטא. אלא שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן, 'וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל'. הואיל והעומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו, היאך הן נאכלים?

3. הסכוליון למגילת תענית [א-ח ניסן], כ"י אוקספורד

שהיו חכמים אומרין אין התמידים באין אלא משל צבור. ביתוסין אומרים משל יחיד הן באין... התקינו שיהא היחיד שוקל שקליו ונותנן כל שנה ושנה, ויהיה תמיד קרב משל צבור.

4. משנה עדיות ח, ג

העיד ר' יהושע ור' יהושע בן בתירא על אלמנת עיסה שהיא כשירה לכהונה. העיסה כשירה לטמא ולטהר לרחק ולקרוב. אמר רבן גמליאל: קיבלנו עדותכן, אבל מה נעשה

וגזר רבן יוחנן בן זכיי שלא להושיב בית דין על כך. הכהנים שומעין לכם לרחק אבל לא לקרב.

5. משנה ידים ד, ו

אומרים צדוקין: קובלין אנו עליכן פרושין, שאתם אומרין כתבי הקודש מטמאין את הידים, וספרי המירס אין מטמין את הידים. אמר רבן יוחנן בן זכיי: וכי אין לנו על הפרושין אלא זו בלבד? הרי הן אומרין עצמות חמור טהורין ועצמות יוחנן כהן גדול טמאין! אמרו לו: לפי חיבתן היא טומאתן, שלא יעשה אדם עצמות אביו ואמו תרוודות. אמר להם: אף כתבי הקודש לפי חיבתן היא טומאתן, וסיפרי המירס שאינן חביבין אינן מטמין את הידים.

6. תוספתא פרה ג, ח (על פי כ"י וינה)

ומטמין היו את הכהן השורף את הפרה מפני הצדוקין, שלא יהו אומרים במעורבי שמש נעשית. ומעשה בצדוקי אחד שהעריב שמשו ובא לשרוף את הפרה וידע בו רבן יוחנן בן זכיי, ובא וסמך שתי ידיו עליו ואמר לו: אישי כהן גדול, מה נאה אתה להיות כהן גדול! רד טבול אחד. ירד וטבל ועלה. אחרי שעלה צרם לו באזנו. אמר לו: בן זכיי, לכשאפנה לך! אמר לו: כשתפנה. לא שהה שלשה ימים עד שנתנוהו בקברו. בא אביו לפני רבן יוחנן בן זכיי ואמר לו: בן זכיי, לא נפנה בני.

7. משנה פרה ג, ח

סמכו ידיהן עליו ואומרים לו: אישי כהן גדול טבול אחת. ירד וטבל ועלה ונסתפג...

ג. תקנות רבן יוחנן בן זכאי – בין שיקום לזכרון

8. משנה ראש השנה ד, א - ד

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש תוקעים אבל לא במדינה. מישחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכיי שיהו תוקעים בכל מקום שיש בו בית

דין. אמר רבי לעזר לא התקין רבן יוחנן בן זכיי שיהו תוקעים אלא ביוונה בלבד. אמרו
לו אחד ביוונה ואחד בכל מקום שיש בו בית דין.
... בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד, משחרב בית המקדש
התקין רבן יוחנן בן זכיי שיהא הלולב ניטל במדינה שבעה זיכר למקדש ושיהא יום
הנף כולו אסור.